

AGITA BALTGALVE

TIBETIEŠU VALODAS MĀCĪBA

བོད་སྐད་
སྦྱོར་བ་དེ་ལ།

Saturs

Priekšvārds	7
1. DAĻA – Valodas pamati ལྟོ་སྒྲུབ་	10
1. nodarbība	10
Alfabēta rakstība	10
Pamatburti	11
Patskaņu zīmes	11
Skaņu izruna	11
Burtu izruna Vaili sistēmā un latviešu valodā	12
Burtu pareizrakstība	13
2. nodarbība	16
Alfabēta izruna un toņi	16
Pieturzīmes	17
3. nodarbība	21
Zilbju uzbūve un burtkopas	21
4. nodarbība	24
Līdzskaņu kopas – zilbes sākuma palīgburti	24
Subskripti	24
5. nodarbība	26
Superskripti	26
Preskripti	26
6. nodarbība	29
Līdzskaņu kopas – zilbes beigu palīgburti	29
Sufiksi	29
7. nodarbība	32
Zilbju savienojumi	32
Izruna Lhasas dialektā	32
Izrunas izņēmumu piemēri	33
8. nodarbība	36
Personu vietniekvārdi	36
Tibetiešu valodas teikuma uzbūve un darbības vārdi	36
Darbības vārds “būt”	37
Jautājumi “vai?” un “kas?”	38
Sasveicināšanās	40
9. nodarbība	42
Tibetiešu personvārdi	42
Dabas pamatelementi	43
10. nodarbība	47
Skaitļa vārdi	47
Tibetiešu cipari	50
Ciparu pareizrakstība	50
11. nodarbība	54
1. pārbaudes darbs	54
12. nodarbība	58
Darbības vārds “atrsties, piederēt”	58

Pieklājības formas	58
Darbības vārdu vispārējā tagadne	59
13. nodarbība	63
Svešvārdu pierakstīšana tibetiešu valodā.....	63
Galotnes.....	63
Kārtas skaitļa vārdi	64
Artikuli un norādāmie vietniekvārdi.....	64
14. nodarbība	68
Atbildes “jā” un “nē”, valstis un tautības.....	68
15. nodarbība	71
Sasveicināšanās un atvadīšanās	71
16. nodarbība	75
Lietvārdu locījumi, pieklājīga lūguma forma	75
17. nodarbība	79
Lietvārdu pirmais locījums	79
Darbības vārdu konkrētā tagadne	79
18. nodarbība	83
Lietvārdu otrais un septītais locījums.....	83
Ladon partikulas lietojums un nozīme teikumā	83
19. nodarbība	87
Apstākļa vārda “arī” nozīmes un lietojums	87
20. nodarbība	92
Darbības vārdu celmi	92
Darbības vārdu nākotne.....	93
21. nodarbība	97
Partikulu pareizrakstības likumi (sandhi)	97
22. nodarbība	100
Lietvārdu trešais locījums.....	100
Pavēles un rosinājuma izteiksme	101
23. nodarbība	104
Nākotnes forma.....	104
Galvenā vārda partikula	104
24. nodarbība	108
Lietvārdu ceturtais locījums	108
Stāstījuma beigu zilbe	108
Milarepas dzejolis	109
25. nodarbība	112
Lietvārdu piektais locījums.....	112
26. nodarbība	116
Atkārtotības vingrinājumi (sarunvaloda).....	116
27. nodarbība	118
Atkārtotības vingrinājumi (gramatika)	118
28. nodarbība	121
Lietvārdu sestais locījums – ģenitīvs	121
Lietvārdu astotais locījums – vokatīvs	122
29. nodarbība	125
Jautājuma vārdi.....	125
Tibetiešu reliģiskie atribūti	125

30. nodarbība	131
2. pārbaudes darbs	131
31. nodarbība	134
Daudzskaitļa veidošana	134
Dubultais noliegums	134
Ikdienas frāzes.....	135
32. nodarbība	138
Tibetiešu burtu transliterācija	138
Vārdu meklēšana tipogrāfiski iespēstajā vārdnīcā	139
33. nodarbība	142
Apzināta un nepazināta darbība, konkrētā pagātne	142
34. nodarbība	146
Darītāja apzīmējums	146
Valodu un rakstību nosaukumi.....	146
Modālie darbības vārdi un vajadzības izteiksme.....	146
35. nodarbība	151
Saliktā tagadne un pagātnes pieredze	151
Ģimene un radnieki.....	151
36. nodarbība	156
Vispārējā pagātne	156
Nedēļas dienas.....	156
37. nodarbība	160
Tibetiešu zodiaka zīmes un gadu skaitīšana	160
Mēneši un datumi	161
38. nodarbība	165
Laika periodi tibetiešu astroloģijā	165
Pulksteņa laiks.....	165
39. nodarbība	171
Vietas un laika apstākļa vārdi un partikulas	171
40. nodarbība	176
Tibetas ģeogrāfija, vietas un virziena norādes	176
41. nodarbība	182
Saliktie darbības vārdi	182
Tiešā runa un citāti.....	182
42. nodarbība	186
Salikti sakārtoti teikumi (īss pārskats)	186
Salikti pakārtoti teikumi (īss pārskats).....	186
43. nodarbība	192
Atkārtotās vingrinājumi	192
44. nodarbība	196
3. pārbaudes darbs	196
2. DAĻA – Sarunvaloda ལྷིན་བཟང་བཀའ་མོལ།	199
1.1. Autobuss uz Lhasu.....	199
1.2. Autobuss uz Žikace.....	200
2. Taksometrs	200
3. Cik pulkstenis?.....	201
4. Nedēļas dienas un datumi.....	202
5.1. Kad jūs atbraucāt?.....	203
5.2. Kad jūs dosieties prom?	204
6. Muitas birojs	205
7. Bagāža.....	206
8. Vietas raksturojums	207
9. Pasts.....	208
10. Telefons.....	209

11.1 Lhasas klosteri.....	210	17.1 Ekskursija, apskates brauciens	223
11.2 Klostera apmeklējums	210	17.2 Ceļojums pa Tibetu	224
12.1 Kur atrodas?.....	212	17.3 Pārgājiens kalnos	226
12.2 Ceļa virzieni.....	213	18.1 Iepirkumi.....	227
12.3 Kā pajautāt ceļu?	214	18.2 Tibetiešu veikals.....	229
13.1 Viesnīca.....	215	19.1 Slimnīca.....	230
13.2 Viesnīcas istaba.....	216	19.2 Ārsta apmeklējums	232
13.3 Viesnīcā.....	217	19.3 Zobārsts	234
14. Bārs	217	20.1 Latvija.....	236
15. Restorāna apmeklējums	220	20.2 Rīga	237
16. Kādi ir laika apstākļi?.....	221		
3. DAĻA – Rakstu valoda: pasakas ཡིག་རྒྱུན་གཏམ་རྒྱུན་	239		
1. Mute, acis un ausis	239		
2. Skābās vīnogas	240		
3. Veļas mazgātājs un ēzelītis	242		
4. Pacietībai labi augļi	243		
5. Lapsa un vecā kaza	245		
6. Lama un melis	247		
7. Trīs draugi	249		
8. Ziloņa atriebība	251		
9. Bite un balodis	254		
10. Saule un vējš	256		
11. Ganupuika un vilks.....	258		
12. Gudrība ir pārāka par spēku	259		
13. Palīdzēt asniem augt, pavelkot tos uz augšu.....	261		
14. Trusītis un lauva	263		
15. Ēzelīša meklēšana	265		
16. Divi zaķēni un lācis	267		
17. Tēvocis Donba stāda zeltu.....	268		
18. Sapuvušais ābols.....	270		
19. Mūks un miesnieks	272		
20. Dārgakmens pačurāja	275		
4. DAĻA – Vingrinājumu atbildes un tekstu tulkojumi ལྷོང་ཚན་འདི་ལན།	280		
5. DAĻA – Tibetiešu valodas vēsture un transkripcija	424		
Tibetiešu valodas vēsture, izplatība un dialekti	424		
Ieteikumi tibetiešu skaņu transkripcijas latviešu valodā	429		
PIELIKUMI	462		
I. Piekļājības formas	462		
II. Darbības vārdu pamatformas.....	464		
III. Partikulu pareizrakstības likumi (sandhi).....	483		
IV. Latviešu–tibetiešu valodas vārdnīca.....	484		
V. Tibetiešu–latviešu valodas vārdnīca.....	556		
BIBLIOGRĀFIJA	619		
Izmantotā literatūra	619		
Izmantotie un ieteicamie mācību materiāli	621		
Agītas Baltgalves darbi par tibetiešu valodu un kultūru	622		

Priekšvārds

Tibetas zeme ar tās īpašo kultūru un valodu pat vēl mūsdienās daudziem šķiet ļoti tāla un mistiskas gaisotnes apvīta. Šeit atrodas pasaulē augstākais kalns – Everests, šeit atrodas svētais kalns – Kailašs. Daudzveidīgā reto augu un dzīvnieku pasaule, milzīgie melnie un baltie jaki, burvīgie augstkalnes dabasskati, senie klosteri un stūpas, ap kuriem joprojām rit ļoti aktīva reliģiskā dzīve, no seniem laikiem saglabājušās ieražas un tērpi cilvēkos rada ne tikai interesi, bet dažkārt arī vēlmi dziļāk iepazīt un izpētīt šo kultūru.

Tibetiešu valoda ir radusies un attīstījusies reizē ar tibetiešu budismu, tradicionāli tā balstās uz reliģiju un ietver sevī dziļu filozofiju un psiholoģiju. Runājot par svētiem objektiem un cienījamām būtnēm, tiek izmantotas īpašas pieklājības formas (gan lietvārdiem, gan personvārdiem, gan arī darbības vārdiem), bet vissvētākās lietas tiek apzīmētas ar sieviešu dzimtes galotnēm. Rakstība un gramatika krasi atšķiras no it kā radniecīgajām ķīniešu un birmiešu valodām. Runā tiek izmantots ļoti daudz šņāceņu, afrikatīvu skaņu, kā arī divi toņi – uzsvērtais augstais un neuzsvērtais zems.

Daudzus gadsimtus šī zeme un tās kultūra bija ļoti noslēgta, un ārzemnieki tikai slepus ceļā varēja ielavīties tibetiešu apdzīvotajos reģionos. Mūsdienās situācija ir mainījusies – tibetiešus varam sastapt daudzās vietās pasaulē, digitālajos medijos ir pieejami mācību ieraksti un raidījumi tibetiešu valodā. Latvijā un Eiropā ir iedibināti tibetiešu budistu centri, kur regulāri viesojas pieredzējuši budisma skolotāji. Daudzi ceļotāji ir pabijuši tibetiešu kopienās un kloteros Ķīnā un Indijā. Lai vēl vairāk tuvinātu un radītu labāku izpratni par šo ļoti īpašo kultūru un valodu, ir sastādīta mācību grāmata, kas piedāvā tibetiešu valodas apguvi latviešu valodā.

Mācību materiāls ir tapis vairāku gadu garumā, praktisku tibetiešu valodas nodarbību pasniegšanas gaitā. Autore ir studējusi tibetiešu valodu Vācijā Minhenes un Bonnas universitātē, kā arī docējusi to maģistratūras programmas ietvaros Latvijas Universitātes Āzijas studiju nodaļā. Ir veikti vairākkārtēji lauka pētījumi gan Ķīnas, gan Indijas, gan arī Eiropas tibetiešu kopienās, un šī pieredze atspoguļojas darbā.

Grāmatas tapšanā daudz ieguldījusi arī līdzautore, tibetiešu valodas studente un tagad jau lietpratēja Jekaterina Loginova, bez kuras atsaucības un palīdzības izdevuma tapšana nebūtu iespējama.

Grāmata ir piemērota valodas apguvei gan pašmācības ceļā, gan arī studijām skolotāja vadībā. Mērķauditorija ir valodas apguves iesācēji un cilvēki ar vidēja līmeņa zināšanām. Nodarbības veidotas pēc iespējas daudzveidīgi, gramatiskā viela un teorija ir bāzēta uz vingrinājumiem, nereti iekļauti arī īsi apraksti par tibetiešu kultūras un dzīves specifiskām iezīmēm. Apzinoties, ka valodas apgūvē liela nozīme ir vizuālajai un dzirdes atmiņai, apgūstamajiem vārdiem, vingrinājumiem un tekstiem ir doti audio ieraksti, bet vingrinājumi bieži veidoti vizuālā formā, iekļaujot sastādītāju veidotus attēlus vai foto no personīgā arhīva.

1. un 2. daļa veltīta mūsdienu tibetiešu valodas (Lhasa dialekta) sarunvalodas apguvei, bet 3. daļā piedāvāts neliels ieskats tibetiešu rakstu valodā. 1. daļas 44 nodarbības nodrošina zināšanu apguvi iesācēju līmenī. Šeit atrodami sīki gramatiski skaidrojumi ar vingrinājumiem un diviem pārbaudes darbiem, kuros iespējams pārbaudīt un nostiprināt apgūtās valodas prasmes. Lai attīstītu rakstīšanas un runāšanas prasmes, 1. daļā iekļauti daudzi rakstveida un sarunvalodas uzdevumi.

2. un 3. daļa iecerēta kā papildus materiāls, ko var mācīties atsevišķi pēc 1. daļas pamatu apguves. Bet to ir iespējams arī kombinēt ar 1. daļas vielu, tā daudzveidojot mācību saturu un metodiku atkarībā no katra individuālajām spējām, vēlmēm un vajadzībām. 2. daļā apkopoti praktiski dialogi par 20 dažādām ikdienas dzīves tēmām, bet 3. daļā – 20 tibetiešu pasakas, kas ietver sevī tradicionālus stāstus par dzīvniekiem, kā arī reliģiskas un fabulu tipa tēmas. Visās daļās tekstiem ir pievienoti apgūstamie jauni vārdi un audio ieraksti, lai lasītājiem būtu iespēja patstāvīgi trenēt tulkošanas un klausīšanās prasmes.

4. daļā dotas atbildes uz vingrinājumiem, kā arī ierakstu, dialogu un tekstu tulkojumi, kas ir īpaši nozīmīgi, valodu apgūstot pašmācības ceļā. 5. daļā piedāvāts īss ieskats tibetiešu valodas vēsturē un izplatībā, kā arī doti ieteikumi par transkripciju, kā no tibetiešu rakstības un no starptautiski atzītās latinizētās transliterācijas tibetiešu valodas skaņas labāk atveidot latviešu valodā un latviešu rakstībā.

Grāmatai ir vairāki pielikumi, kas noderēs mācību procesā un atkārtīšanai: pieliklājības formas, darbības vārdu laiki, partikulu pareizrakstības likumi (sandhi), kā arī latviešu–tibetiešu un tibetiešu–latviešu vārdnīca, kurā apkopoti visi mācību materiālā izmantotie apgūstamie vārdi. Bibliogrāfijas sadaļā uzskaitīti ne tikai grāmatas tapšanā izmantotie materiāli, bet piedāvāti arī citi mācību materiāli un pētījumi, kas interesentiem ļaus padziļināt valodas zināšanas, kā arī palūkoties uz tibetiešu kultūru no dažādiem aspektiem.

Mācību materiāls ir tikai iesākums, pamats tālākam ceļam valodas apguvē un kultūras izpratnē. Tibetiešu runātā valoda gadsimtu gaitā ir būtiski izmainījusies, līdz ar to rakstība lielā mērā atšķiras no izrunas. Bez tam dažādos reģionos pastāv dažādi dialekti, kuros izruna pat vairāk nekā par 50% atšķiras no Lhasas izrunas. Tibetiešu valodas skaņu diapazons un izrunas kvalitāte latviešiem var šķist ļoti svešāda un neierasta. Tāpēc tiem, kuriem ir vēlme pašiem reāli runāt un saprast, ko runā tibetieši, noteikti ieteicams uzmeklēt prakses iespējas – padzīvot vidē, kur šo valodu lietos ikdienā vai arī atrast regulāru sarunu vai vēstuļu partneri.

Jāiemācās katru vārdu ne vien uzrakstīt un pareizi izrunāt, bet arī reāli jāizdzird dzīvē, tikai tad to ir iespējams atpazīt un saprast. Tādēļ ļoti svarīgi ir intensīvi klausīties un mēģināt atpazīt apgūto leksiku un gramatiskās formas. Mūsdienās digitālajā vidē pieejami daudzveidīgi video materiāli – dažāda līmeņa mācību video ieraksti, budistu skolotāju mācības, stāstu un lūgšanu lasījumi, dziesmas ar subtitriem, kā arī tibetiešu dokumentālās un mākslas filmas. Nepieciešama tikai laba griba un attiecīga rīcība.

Savukārt, tie, kurus vairāk interesē rakstiskie teksti un budisma literatūra, var pievērst uzmanību vārdu rakstībai un to dažādajām nozīmēm. Ieteicams jaunos vārdus un vingrinājumus pārrakstīt ar roku, jo citādi alfabētu un pareizrakstību apgūt nav iespējams. Tiem, kuri vēlas pētīt tekstus, mācību grāmatas ietvaros dota iespēja koncentrēties uz tekstu lasīšanu, liekot lielāku uzsvaru uz 3. daļu – pasaku un stāstu izpratni un tulkošanu. Mācību visu līmeņu interesentiem autore sirsnīgi iesaka pievērsties mācībām nopietni un sistemātiski, jo tibetiešu valoda ir pilnīgi atšķirīga no indo-eiropiešu valodām, tā nav viegla, un ir jāieliek labi pamati, lai apgūtās zināšanas atmiņā nostiprinātos un paliktu uz ilgāku laiku.

Agita Baltgalve, 2023. gada 6. jūlijā

1. DAĻA – Valodas pamati ལྷན་གྱི་ཚུ་བ།

1. nodarbība

Alfabēta rakstība

Tibetiešu valodas rakstības pamats ir alfabēts, kurā ir šādi burti:

- **30 pamatburti** (28 līdzskaņi un 2 patskaņi **a**, kas kalpo arī kā citu patskaņu nesēji). Pamatburtus tibetiešu valodā dēvē par “skaidrajiem” གསལ་བྱེད་ [sel dže], ar šo pašu vārdu apzīmē arī līdzskaņus.
- **4 patskaņu zīmes**. Patskaņus tibetiešu valodā dēvē par “melodiskajiem” དབྱངས་ [jan⁸].

Alfabēta burti atbilst 28 līdzskaņu fonēmām un 5 patskaņu fonēmām, un tām latviešu valodā atbilst aptuveni šāda izruna:

līdzskaņi: k, kh, g, ng, č, čh, dž, ņ, t, th, d, n, p, ph, b, m, c, ch, dz, v, ž, z, j, r, l, š, s, h;
patskaņi: a, i, u, e, o.

Tibetiešu alfabēts ir zilbju alfabēts, tāpēc pēc katra līdzskaņa izrunā patskani **a**, tā veidojot veselu zilbi. Aiz līdzskaņiem patskanis **a** netiek īpaši atzīmēts un izrunājams tur, kur nav pievienotas citu patskaņu zīmes. Patskaņi (izņemot divus **a** burtus) neveido patstāvīgas zilbes, bet parādās tikai savienojumos ar līdzskaņiem. Rakstībā aiz katras zilbes (t.i., alfabētā aiz katra burta) liek punktu jeb ཚེག་ [chék], kas norāda uz vienu veselu zilbi.

Alfabēta burtus tradicionāli izkārtoti tabulā, kurā ir astoņas rindas un četras kolonnas. Šeit aiz tibetiešu burtiem pievienota transliterācija starptautiskajā Vaili sistēmā¹. Pamatā burtu izruna latviešu valodā ir līdzīga, tomēr, tā kā Vaili sistēma balstās uz angļu valodu, tad dažu burtu izruna latviešu valodā atšķiras. Šādos gadījumos izruna latviešu valodā norādīta kvadrātiekvās. Ar jumtiņa simbolu virs patskaņa atzīmētas zilbes, kuras tiek izrunātas ar uzsvaru – augstajā tonī (izvērstu skaidrojumu par toņiem sk. 2. nodaļu).

Alfabēta burtus lasa no kreisās uz labo pusi horizontālās rindiņās (ka, kha, ga, nga, ča, čha utt.)

¹Turels Vaili (*Turrell Wylie*) – amerikāņu sinologs un tibetologs, publicēja šo transliterāciju 1959. gadā.

Pamatburti

*AUDIO ieraksts 🎵 1.1.1.a/b.**

᠎ᠠ	ká	ᠬᠠ	khá	ᠭᠠ	ga	ᠨᠠ	nga
ᠴᠠ	cá [čá]	ᠬᠡ	chá [čhá]	ᠵᠠ	ja [dža]	ᠨᠢ	nya [na]
ᠲᠠ	tá	ᠬᠢ	thá	ᠳᠠ	da	ᠨᠠ	na
ᠫᠠ	pá	ᠫᠢ	phá	ᠪᠠ	ba [ba/va]	ᠮᠠ	ma
ᠲᠰᠠ	tsá [cá]	ᠲᠰᠡ	tshá [chá]	ᠳᠵᠠ	dza		
ᠠ	wa [va]	ᠵᠠ	zha [ža]	ᠵᠢ	za	ᠠ	'a
ᠶᠠ	ya [ja]	ᠷᠠ	ra [ra/rža]	ᠯᠠ	la		
ᠰᠠ	shá [šá]	ᠰᠢ	sá	ᠬᠠ	há	ᠠ	á

Patskaņu zīmes

i ᠶ	u ᠤ	e ᠡ	o ᠣ
-----	-----	-----	-----

Patskaņu zīmes **i, e, o** pievieno pamatburtiem augšpusē, piem., ᠬᠡ [če].

Bet patskaņa zīmi **u** pievieno zem burta, piem., ᠬᠤ [čhú], ᠵᠤ [žu].

Burtu ᠠ Vaili transliterācijā atzīmē ar apostrofu, un patskani raksta aiz tā. Piemēri:

e 'e i 'i u 'u

ᠵᠠ ᠠ ᠵᠢ ᠢ ᠵᠤ ᠤ

Skaņu izruna

1. Ja pamatburtiem nav pievienota patskaņa zīme, tad izrunā patskani **a**, piem., ᠨᠠ [nga]. Ja ir pievienota patskaņa zīme, tad izlasa attiecīgo patskani, piem., ᠬᠡ [če].

2. Burts ᠠ **a** jeb “lielais a” ᠠᠬᠡᠨ [áchén] un burts ᠠ **'a** jeb “mazais a” ᠠᠬᠤᠨ [áchún⁶] ir patskaņu nesēji un atšķiras tikai pēc toņa. Abus burtus izrunā kā skaņu [a]. Mazajam **a** ir arī noteikta funkcija gramatikā un burtkopu skaņu veidošanā, kas tiks aplūkota 5.un 6.nodarbībā.

3. Ja šiem diviem burtiem augšā vai apakšā pievienotas citu patskaņu zīmes, tad nelasa skaņu **a**, bet gan attiecīgo patskani **i, u, e** vai **o**. Arī transliterācijā raksta tikai to patskani, ko izrunā.

*Klausieties audio ierakstus šeit: www.avotsabc.lv/bod-skad.

40. nodarbība

Tibetas ģeogrāfija, vietas un virziena norādes

Tibetas ģeogrāfiskais stāvoklis ir ļoti īpašs. Tās lielākā daļa atrodas Himalaju kalnos, augstumā no 3000–5000 m virs jūras līmeņa. Daudzas virsotnes sniedzas 7000–8000 m augstumā, un tās visu gadu klāj sniegs. Tādēļ Tibetu un Himalajus apzīmē ar vārdu གངས་ཅན་ *sniegotais*. Saliktais vārds *hima* – *ālaja* cēlies no sanskrita valodas un tulkojumā nozīmē *sniega– mājas*.

Tibetas ziemeļu daļa ir samērā neapdzīvota, jo šeit ir ļoti mitrs un purvainš, bet ir arī daudz ļoti gleznainu ezeru, paši tibetieši to dēvē par རྒྱང་ཐང་ *Ziemeļu līdzenumu*. Tibetas austrumos ir ražīgi lauki, krāšņas pļavas, daudz mežu un augļu dārzu. Dienvidos plūst Jarlungdzangpo ཡར་ལུང་གཙང་པོ་ upe, bet uz robežas ar Nepālu ir visaugstākais kalns – Everests, ko tibetiski sauc par Džomolangmu ཇོ་མོ་གླང་མ་ *Cienījamā vērsiene*.

Senākais kultūras reģions ir Tibetas rietumi, kur atrodas vissvētākais kalns, kas gan hinduismā, gan budismā uzskatīts par visuma centru. Kailaša kalnam ir vairāki nosaukumi གེ་ལ་ཤ་ vai གང་ཉི་སེ་ vai གངས་རིན་པོ་ཆེ་ *Sniega dārgakmens*. Ezeri un kalni tibetiešiem saistās ar ūdeņu un kalnu dievībām, tādēļ daudzi no tiem ir svēti un neaizskarami. Līdz ar to ezeros ir stingri aizliegts peldēties un zvejot zivis.

Leģenda stāsta, ka pirms budisma ienākšanas Tibetas zemē plosījies mežonīga cilvēkēdāja. Bet pirmais budisma valdnieks Songcens Gampo uz Tibetas zemes esot uzcēlis piecus klosterus un līdz ar to piesaistījis viņas galvu, rokas un kājas pie zemes. Kopš tā laika viņa sargā mācību un vairs nedara ļaunu. Mūsdienās svarīgākie klosteri pieder Gelukpa tradīcijai un atrodas Lhasas pilsētā un tās apkaimē. Tie ir trīs – Sera, Dzepungs un Gandens སེ་འབྲས་དགའ་གསུམ་

Bet centrālais tempļis – Džokhang ཇོ་ཁང་, kur sapulcējas mūki no visiem šiem un arī citiem klosteriem, atrodas pašā Lhasas centrā. Ap to izveidojusies svētā apļa iela – Barkhor བར་སྐོར་ Šeit ik dienas pulcējas ticīgie – gan gados vecāki cilvēki, gan jaunieši un bērni, lai veiktu garo paklanīšanos, pielūdzot buddhu un izvingrinot ķermeni.

Jaunie vārdi ཚོག་གསལ།

AUDIO ieraksts 🎵 1.40.1.

ar, un, kā arī (<i>lieto uzskaitījuma beigās</i>)	(དང་) བཅས་
avīze, žurnāls	ཚོག་པར་/ཚོགས་པར་
Barkhora iela	བར་སྐོར་
bibliotēka	དཔེ་མཛོད་ཁང་
ciemats	ཁྲོད་གསེབ་
Dzepungs (klosteris)	འབྲས་སྐྱེངས་
dzīvotāji, iedzīvotāju skaits	མི་འབོར་
Džokhangs (templis)	རྩོ་ཁང་
Gandens (klosteris)	དགའ་ལྗན་
liels, apjomīgs (<i>ar vairākām daļām</i>)	ཆེ་ལག་
ņemt, paņemt, satvert, pieņemt, saņemt	ལེན་ (pag. ལྷངས་/nāk. ལྷང་/pav. ལོངས་)
pagriezties, griezties	ཕྱོག་
pastors	ལྷག་ཁང་
pilsēta	ཁྲོད་ཁྲུམ་
reģions, rajons, apkaime	ཁུལ་
Sera (klosteris)	ཤེ་ར་
svinības, kopā sanākšana, ballīte, burziņš	ལྷོ་ཚོགས་
tad, pēc tam	དེ་ནས་
tādējādi, un, tāpēc (<i>savieno teikumu daļas</i>)	ཞེ་(དེ་ ཉེ་)
Tibetas Universitāte (Lhasā)	བོད་རྒྱུངས་སློབ་ཤུ་ཆེན་མོ་
vēsture, valdnieku hronoloģija	རྒྱལ་རབས་
visbeidzot, beigās	མཐའ་མར་
vispirms	དང་པོར་

iedzelt	སོ་རྒྱལ་ (pag., nāk.བརྒྱལ་/pav.རྒྱལ་)
iedzīvotāji (vietējie)	ཡུལ་མི་
iedzīvotāji (iedzīvotāju skaits)	མི་འབོར་
iegaumēt	ཡིད་ལ་འཛིན་ (pag. བརྒྱུང་/nāk.གཟུང་/pav.རྒྱུངས་)
iegrimt	དྲིམ་ (visas laiku formas vienādas)
iegūt	ཐོབ་ (visas laiku formas vienādas) སློབ་ (pag., nāk., pav. བསློབས་)
ieiet	འཇུག་ (pag.གཞུག་/nāk.འཇུག་/pav.ཞུགས་)
iekost	སྐྱུག་ (pag., pav.སྐྱུགས་/nāk.སྐྱུག་) སོ་རྒྱལ་ (pag., nāk.བརྒྱལ་/pav.རྒྱལ་)
iekrist	ཟགས་/ཟག་ (pag.ཟགས་/nāk.ཟག་) ལྷུང་ (pag.ལྷུངས་/nāk.ལྷུང་)
iekšā	ཡར་/ནང་དུ་/ནང་ལ་
iekšiene	ནང་
iekšpuse	ནང་
ielā	ལམ་ཐག་/ལམ་ཀ་
ielauzties (mājā)	ཁང་བ་འཐོར་ (pag.བཏོར་)
ieleja	ལུང་བ་
ielēkt	མཚོང་ (pag., pav.མཚོངས་/nāk.མཚོང་)
ielikt	འཇུག་ (pag.བརྒྱལ་/nāk.གཞུག་/pav.རྒྱལ་)
iemācīties no galvas	ཡིད་ལ་འཛིན་ (pag.བརྒྱུང་/nāk.གཟུང་/pav.རྒྱུངས་)
iemest	གཡུག་ (pag., pav.གཡུགས་/nāk.གཡུག་)
iemigt	གཉིད་ལ་ཐོར་ (visas laiku formas vienādas)
ienaidnieks	དགམ་
ienākties	སྐྱེ་ (pag.སྐྱེས་/nāk.སྐྱེ་)
ienākumi	འབྲས་བུ་

iepažīties	ཕྱིན་པ་
iepildīt	ལྷན་ (pag., pav. ལྷན་གསུམ་/nāk. ལྷན་གསུམ་)
iepirkties	ཉོ་ཆ་ཕྱིན་ (pag., nāk. བཟུབ་/pav. ཕྱིན་)
iepirkumi	ཁོམ་གཟིགས་
iepriekš	ཕྱི་ལ་
iepriekšējais gads	ལྷ་ལོ་
iepriekšējais mēnesis	ཕྱི་ལྷ་ཕྱི་ལོ་མ་/ལྷ་བ་ཕྱི་ལོ་མ་
ieradums	ཕོམས་གཤེས་
ierasties	སློབ་ (pag. བསློབས་/nāk. བསློབ་/pav. སློབས་) འབྱོར་ (visas laiku formas vienādas)
ierobežot	བཀག་འགོག་བྱེད་ (pag. བྱས་/nāk. བྱ་/pav. བྱས་)
iesaistīties	འཇུག་ (pag. གཞུགས་/nāk. འཇུག་/pav. ཞུགས་)
iesēsties, stingri iegulties (pār.noz.)	འཇགས་ (visas laiku formas vienādas)
ieslēgt (gaismu)	སྒྲོ་བྱེད་ (pag. འབྱེད་/nāk. དབྱེད་/pav. བྱེད་)
iesmieties	དགད་མོ་སློང་ (pag. བསླངས་/nāk. བསླང་/pav. སློངས་)
iespēja	བྱ་ཐབས་
iesvētīšana, garīgs spēks	དབང་
iesviest	གཡུག་ (pag., pav. གཡུགས་/nāk. གཡུག་)
iet	འགོ་ (pag. ཕྱིན་; nāk. འགོ་; pav. འགོ་) སློང་ (pag. བསློང་/nāk. སློང་) འདྲེད་ (pag., nāk., pav. དེད་)
iet (piekl.)	ཐོབས་ (visas laiku formas vienādas)
iet garām	རྒྱུད་ (pag. བརྒྱུད་)
ieteikt	རྒྱུད་ (pag., nāk. བརྒྱུད་/pav. རྒྱུད་)
ieteikums	སློབ་གསོ་
ievilkt	འཐེན་ (visas laiku formas vienādas)
ikkatrs	རང་རང་

ikkatrs, viens pēc otra	རེ་རེ་བཞིན་
ilgi, ilgu laiku	རྒྱུན་རིང་
ilgs (savienojumā ar citiem vārdiem)	རིང་
imitēt, darīt pakaļ	ལང་མོ་བྱེད་ (pag.བྱས་/nāk.བྱ་/pav.བྱས་)
indietis	རྒྱ་གར་བ་
Indija	རྒྱ་གར་/རྒྱ་དཀར་
intensīvi	རབ་ཏུ་
ir (konkrētā brīdī)	འདུག
istaba	ཁང་མིག་
izaugt	ལང་ (pag. ལངས་/nāk.ལང་/pav.ལོངས་) རྒྱེ་འཚར་ (visas laiku formas vienādas)
izbaudīt	རྒྱིད་པོ་བཟང་ (pag.བཟང་/nāk.གཟང་/pav.ཐོངས་)
izbēgt, tikt prom	འཚར་ (pag., nāk.ཕོར་/pav.འཚོར་) འཐོན་ (pag., pav.ཐོན་/nāk.འཐོན་)
izbrīnījies	ཏུ་ལས་པ་
izcelties	འབྱུང་ (pag.བྱུང་/nāk.འབྱུང་)
izcilāks	རྩལ་
izdevumi	འགྲོ་སོང་
izdoties	ཐུབ་ (visas laiku formas vienādas)
izdzirdēt	ཐོས་ (visas laiku formas vienādas)
iziet	འཐོན་ (pag., pav.ཐོན་/nāk.འཐོན་)
izīrēt	གཡར་ (pag., nāk.གཡར་/pav.གཡོར་)
izjokot	མགོ་སློར་གཏོང་ (pag.བཟང་/nāk.གཟང་/pav.ཐོངས་)
izkāpt	འབབ་ (pag.བབས་/nāk.འབབ་/pav.བོབ་) འཐོན་ (pag., pav.ཐོན་/nāk.འཐོན་)
izkāpt	འཐོན་ (pag., pav.ཐོན་/nāk.འཐོན་)

དགད་མོ་སྒྲོང་ (pag.བསྐྱབས་/ nāk.བསྐྱབས་/pav.སྒྲོངས་)	smieties, iesmieties
དགུང་རྟགས་	dzimšanas gads pēc zodiaka (piekl.)
དགུང་ཚེགས་	pusdienas, pusdienlaiks
དགུང་ལོ་	gadi (piekl.)
དགུང་མེང་	atvaļinājums, brīvdienas
དགུན་ཁ་	ziema
དགོ་རྒྱན་	skolotājs
དགོ་ཚེ་	direktors, profesors
དགོ་འདུན་	sangha (mūku ordenis)
དགོ་ལྷགས་པ	Gelukpa (Tikumīgo skola, Dzeltenu cepuru novirziens)
དགོང་རྒྱ་	vakars
དགོང་རྒྱ་བདེ་ལེགས་	labvakar
དགོང་མོ་	vakars
དགོངས་དག་/དགོངས་དག་ལྷ་	atvainojiet, piedodiet, lūdzu piedošānu
དགོངས་པ་མ་ཚོམ་	atvainojiet, piedodiet, ļoti atvainojos
དགོན་པ་	klosteris
དགོས་ (visas laiku formas vienādas)	vajadzēt, nepieciešams
དགོས་དུས་	laikā, kad vajag
དགྲ་ཤ་ལེན་པ	atriebība
དགྲར་	ienaidnieks
བཤོ་བཤའ་རྒྱག་ (pag., nāk.བརྒྱབ་/ pav.རྒྱབ་)	sadalīt
མགོ་	galva
མགོ་སྒྲོར་	triks, jokošana
མགོ་སྒྲོར་གཏོང་ (pag.བཏང་/ nāk.གཏང་/pav.ཐོངས་)	izjokot, taisīt trikus, apmānīt, maldināt

མགོ་ནད་	galvas sāpes
མགོ་ནས་རྩིང་ཀ་བར་	no galvas līdz papēžiem
མགྲོགས་པོ་	ātri
མགྲོགས་ལྗུར་	aši, ātri, drīz
མགྲོགས་ལམ་	īssais ceļš, ātrais ceļš
མགོན་ཁང་	viesnīca
འགའ་	daži
འགན་འཛིན་	direktors
འགའ་ཤས་	daži, vairāki
འགོ་	galotne, virsotne, augšpuse
འགོ་ཚུམ་ (pag.བརྒྱམས་/nāk.བརྒྱམ་/ pav.ཚུམས་)	sākt
འགོ་འཇུགས་ (pag.བརྒྱལས་/ nāk.གཇུགས་/pav.ཇུགས་)	sākt
འགོག་ (pag.བཀོག་/nāk.བཀག་/ pav.བཀོག་)	noraut, noņemt, apstāties, izraut, atraut
འགོག་བ་	apturēšana
འགོར་ visas laiku formas vienādas)	paiet, aizritēt, aizņemt, prasīt (laiku)
འགུར་ (pag.གུར་/nāk.འགུར་)	kļūt
འགྲོག་ (nāk.བཀྲག)	pasniegt, pienest, atnest
འགྲོགས་ (pag.བཀྲགས་/nāk.བཀྲག་/ pav. གྲོག་)	atnest
འགམ་ལྗེ་	līdzinieks, spēkos līdzīgs, pārinieks
འགམ་ཆུ་	siekalas
འགམ་དུ་	pie krasta, krastā, tuvumā, blakus, pie
འགྲིམ་འགྲུལ་	ceļojums